

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ЖАРОВСЬКА Олена Петрівна

УДК 378:015.31:172.15(043.3)

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ
В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Акімова Ольга Вікторівна,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри педагогіки, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
Шевченко Галина Павлівна,
Східноукраїнський Національний
університет імені Володимира Даля,
директор науково-дослідного інституту
духовного розвитку людини, завідувач кафедри педагогіки,
м. Северодонецьк;

кандидат педагогічних наук, доцент
Абрамчук Оксана Володимирівна
Вінницький національний технічний університет,
доцент кафедри мовознавства України, м. Вінниця.

Захист відбудеться «22» вересня 2015 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розісланий 20 серпня 2015 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.М. Коломієць

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання студентів визначається низкою обставин – соціальною ситуацією, що склалася нині в нашій країні, перетвореннями в суспільному, політичному, економічному житті, переоцінці цінностей у свідомості людей. У Концепції державної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013-2017 роки зазначається, що актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї.

У Наказі МОН № 641 від 16.06.15 року Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах зауважується, що інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Вища школа на сучасному етапі розвитку суспільства покликана віддати пріоритети вихованню патріотизму як складнику світогляду студента та його ставленню до рідної країни, інших націй та народів, національних святинь, посиленню любові до України, мови, почуттю відповідальності за її незалежність, збереженню матеріальних і духовних цінностей. Особливо це стосується майбутнього вчителя, який у своїй професійній діяльності має здійснювати патріотичне виховання школярів. Тому, у сучасній вищій педагогічній освіті актуалізується потреба у вихованні патріотизму майбутніх учителів як почуття і як базової якості особистості на основі нових підходів і шляхів його реалізації. Для успішного розв'язання цієї проблеми ефективним буде створення патріотично спрямованого освітньо-виховного середовища педагогічного університету.

Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Філософські основи виховного процесу відповідно до нової парадигми освіти і виховання розробляли М. Антоненко, А. Бойко, Л. Вовк, М. Євтух, П. Кононенко, В. Москалець, М. Стельмахович, М. Ярмаченко та ін. Проблема сутності патріотичної свідомості відображена у вітчизняній (А. Бичко, І. Надольний, Л. Сохань) та зарубіжній (І. Кант, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.) філософії.

Загальнопедагогічні аспекти підготовки майбутнього вчителя досліджували О. Антонова, О. Дубасенюк, Р. Гуревич, І. Зязюн, Н. Кічук, О. Куцевол. Інноваційні підходи до організації виховної роботи у педагогічному університеті вивчали

О. Акімова, О. Коберник, В. Сорочинська, В. Шахов та ін. Ціннісні мотиви формування громадянсько-патріотичної культури молоді аспектно висвітлено у працях О. Безкоровайної, М. Сметанського, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, І. Шоробури та ін.

Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, О. Петровський, П. Якобсон. Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням патріотичного виховання та громадянських якостей особистості – І. Бех, П. Вербицька, П. Ігнатенко, А. Погрібний, В. Поплужний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестопалюк та ін.

Достатньо дослідженим у педагогічній науці є національно-патріотичне виховання (Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Я. Ярема, О. Ярмоленко) та військово-патріотичне виховання (З. Діхтяренко, М. Зубалій, В. Івашковський).

В останні десятиліття виконано низку дисертаційних досліджень з проблем патріотичного виховання: Р. Петронговський (Формування патріотизму старшокласників у позанавчальній виховній діяльності, 2002); О. Гевко (Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва, 2003); О. Абрамчук (Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів, 2006); О. Стьопіна (Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва, 2007); Т. Гавлітіна (Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу, 2007); С. Оришко (Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, 2010); М. Тимчик (Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи, 2012); В. Мірошніченко (Теоретико-методичні засади патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників, 2012); А. Максютів (Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності, 2013).

Водночас згадані дослідження розкривають лише окремі аспекти зазначеної проблеми, патріотичне виховання студентів педагогічного університету доки не стало об'єктом спеціального наукового пошуку.

Значимість та гострота обраного напрямку дослідження підтверджується рядом суперечностей між:

- визнанням пріоритету загальнолюдських та національних цінностей як однієї з головних цілей виховання та відсутністю механізмів формування й збереження патріотичних цінностей у студентів;
- необхідністю патріотичного виховання студентів за допомогою використання освітньо-виховного середовища педагогічного університету й недостатньою науково-методичною розробленістю цієї проблеми;
- потребою в патріотичному вихованні майбутніх вчителів і орієнтацією на старі форми й методи патріотичного виховання студентської молоді та відсутністю сучасних орієнтирів і нових технологій.

Отже, значимість і актуальність патріотичного виховання студентів педагогічних університетів та недостатня теоретична і практична розробленість проблеми, необхідність вирішення суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Патріотичне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів» (№0101U007274). Тему кандидатської дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №5 від 24.11.2010 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 5 від 28.05.2013 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету.

Гіпотеза дослідження. Патріотичне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету буде ефективним за таких педагогічних умов:

- використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів;
- залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проектах патріотичного спрямування;
- активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу.

Відповідно до мети й гіпотези визначено **завдання дослідження:**

1. З'ясувати сутність понять «патріотичне виховання студентів педагогічного університету» та «патріотична вихованість майбутніх учителів».
2. Розкрити особливості та виховний потенціал освітньо-виховного середовища педагогічного університету.
3. Визначити структуру, критерії, показники та схарактеризувати рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів.
4. Розробити модель, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов патріотичного виховання студентів та методики їх реалізації.

Об'єкт дослідження – процес виховання майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету.

Для досягнення мети, розв'язання завдань та перевірки гіпотези було використано такі **методи дослідження:** *теоретичні* – класифікація, систематизація, аналіз, порівняння наукових підходів, концепцій, положень, визначень та

узагальнення основних характеристик понять для виявлення сутності патріотичної вихованості та патріотичного виховання студентів, виокремлення критеріїв, показників та рівнів досліджуваної вихованості; *емпіричні* – діагностичні (спостереження, анкетування, бесіда, тестування, самооцінка, експертна оцінка) для виявлення стану патріотичної вихованості майбутніх учителів; *педагогічний експеримент* – для виявлення результативності експериментальної роботи; *статистичні* – методи статистичної обробки результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Миколаївському національному педагогічному університеті імені В.О. Сухомлинського, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини в 2010-2014 роках. Усього дослідженням було охоплено 412 студентів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що:

- *уперше обґрунтовано* педагогічні умови патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету (використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів; залучення студентської молоді до участі у соціально-значимих проектах патріотичного спрямування; активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу); визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні патріотичної вихованості студентів педагогічного університету; розроблено модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету;

- *уточнено* сутність понять: «патріотичне виховання студентів педагогічного університету»; «патріотична вихованість майбутнього вчителя»;

- *набули подальшого розвитку* положення про взаємозв'язок патріотичного виховання з набуттям студентом особистісного смислу майбутньої професійної діяльності в аспекті патріотичного виховання учнів.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено методику діагностування рівнів патріотичної вихованості студентів педагогічного університету; розроблено та впроваджено методику реалізації педагогічних умов патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету; видано методичні рекомендації для викладачів педагогічних університетів щодо патріотичного виховання майбутніх вчителів; підготовлено «Пам'ятку для студентів-практикантів». Основні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані в системі вищої педагогічної освіти на рівні організації освітньо-виховного середовища університету, занять з педагогіки вищої школи, методики виховної роботи, викладання гуманітарних дисциплін.

Результати дослідження **впроваджені** в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/7 від 02.04.2015 р.), Миколаївського національного педагогічного університету імені В.О. Сухомлинського (довідка № 21/540 від 07.04.2015 р.),

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-29/02/1162 від 08.04.2015 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 168/1 від 23.03.2015 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 739/01 від 25.03.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях: «Патріотизм у системі цінностей сучасної молоді. Сучасна наука: тенденції розвитку» (Краснодар, 2014), «Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (Вінниця, 2014), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2014); «Духовний розвиток особистості в аспекті слов'янського лінгвокраїнознавства» (Хмельницький, 2015), «Педагогика. Осуществление научных исследований и реализации проектов / Pedagogika. Realizacja badań i projektów Kraków» (Краків, 2015); на всеукраїнській науково-практичній конференції: «Виховний потенціал сучасної освіти: теоретичні засади та практичні досягнення» (Київ, 2014), на регіональних наукових конференціях «Виховання молоді на принципах християнської моралі» (Вінниця, 2013, 2014, 2015), на регіональній науково-практичній конференції «Підготовка фахівців соціономічних професій в сучасному соціокультурному просторі» (Вінниця, 2015), на звітних наукових конференціях викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2011-2015); на засіданнях кафедр педагогіки, стилістики української мови й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображено в 15 публікаціях (одноосібно), серед них 6 у провідних фахових наукових виданнях, затверджених АК МОН України, 4 – у закордонних виданнях (Канада, Польща, Росія), 4 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел з 328 найменувань, з них 6 іноземною мовою і додатків на 61 сторінці, 14 таблиць, 7 рисунків. Основний текст викладено на 185 сторінках, загальний обсяг дисертації – 285 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт і предмет дослідження; окреслено комплекс використаних методів; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; охарактеризовано експериментальну базу; викладено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи проблеми патріотичного виховання студентів педагогічного університету»* – проаналізована сутність патріотичного виховання майбутніх учителів як філософської, соціальної та

психолого-педагогічної проблеми; уточнено сутність ключових понять дослідження; проаналізовано та розкрито особливості освітньо-виховного середовища педагогічного університету як педагогічної системи.

Аналіз наукових праць із проблеми дослідження виявив значний інтерес до патріотичного виховання студентів педагогічного університету відповідно до соціокультурних трансформацій у суспільстві.

Для нашого дослідження важливими є виокремлені в сучасній науковій літературі сутнісні характеристики патріотизму як філософської, соціальної та психологічної категорії. Так, філософія тлумачить це поняття як явище, морально-політичний принцип, якість особистості, одну із форм діалектичного поєднання особистих і суспільних інтересів, єднання людини й суспільства (А. Бичко, І. Надольний, Л. Сохань). Філософська та соціальна сутність патріотизму пов'язується дослідниками з тим, що кризові явища, котрі відбуваються в суспільстві, активізують ставлення людей до певних феноменів, що мають глибоку історико-культурну традицію і значний потенціал. Саме патріотизм розглядається як одне з джерел відродження та консолідації суспільства.

Психологічна наука (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв) вивчає механізми інтеріоризації тих соціальних процесів та явищ, що впливають на формування патріотичних якостей. Особистісна цінність почуття патріотизму генерується стійким переживанням любові людини як до найближчого, так і до віддаленого середовища, в якому вона перебуває і яке є для неї значущим. Доведено, що психологічна сутність патріотичного виховання полягає у тому, що цей процес є суб'єкт-суб'єктним. У його основі лежать психологічні механізми розвитку мотиваційно-ціннісної сфери особистості (почуттів, переконань, ціннісних орієнтацій, якостей): ідентифікація, емоційне обумовлення, наслідування, мотиваційне опосередкування, конформність, вживання у соціальну роль, внутрішня узгодженість поглядів.

Принциповою позицією, на якій будується науково-теоретична база педагогічних досліджень з проблеми патріотичного виховання, є розуміння патріотизму як важливого соціально-культурного, духовно-мобілізаційного явища, що включає захист національних інтересів, конструктивну реалізацію одержаної свободи і демократичних прав людини. В цих випадках патріотична вихованість розуміється як одна з цінностей, котра притаманна всім сферам життя суспільства, що є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку та виявляється в її активній самореалізації на благо Батьківщини.

Педагогічні особливості патріотичного виховання висвітлено у працях О. Абрамчук, Т. Гавлітіної, О. Гевко, А. Максютова, В. Мірошніченко, С. Оришко, О. Стьопіної та ін. Крім того, існуючі погляди на поняття патріотичного виховання не тотожні: визначний принцип вітчизняної педагогіки (Б. Кобзар, В. Оржеховська), духовно-моральний принцип (Г. Ващенко, Т. Дем'янюк), основний принцип національного виховання (В. Кузь, М. Стельмахович, Б. Ступарик). За О. Вишневським, національно-патріотичне виховання визначається як діяльність, що впливає з потреб національного життя і процесів державотворення.

Проведений аналіз наукової літератури та законодавчої бази з досліджуваної проблеми свідчить про неоднозначне трактування поняття «патріотичне виховання», але водночас надає можливість виокремити його суттєві риси. Так, його предметом є категорії: національна ідея; національна культура; рідна мова; історія народу і держави; самовизначення; категорія Батьківщини, феномени Майдану та Небесної сотні. Результатом патріотичного виховання є формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: поваги до національних символів; участі у громадсько-політичному житті країни; верховенства права; толерантного ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Доведено, що одним з найбільш ефективних шляхів формування патріотичної вихованості як цінності є створення інтерактивного освітньо-виховного середовища, де студенти виявляють себе як громадяни й патріоти, гармонійно проходять рівні самоідентифікації й інтеріоризації цінностей патріотизму. В межах освітнього закладу створюється середовище, що формує патріотичну позицію студентів. У процесі активної соціально значущої патріотично спрямованої діяльності у студентів формується патріотизм громадянсько-гуманістичного типу, котрий включається до їхньої системи ціннісних орієнтацій, виявляється в усвідомленій професійній підготовці й особистій зацікавленості в майбутній діяльності. Сутнісними характеристиками освітньо-виховного середовища педагогічного університету як педагогічної системи є такі: багатофакторність, довготривалість, перспективність, комплексність, ступеневість.

У результаті проведеного теоретичного дослідження були сформульовані власні визначення основних понять. Патріотичне виховання майбутніх учителів розуміється як педагогічний процес розвитку особистості громадянина і патріота України на основі прийняття європейських цінностей, дотримання закону, норм права, загальнолюдської моралі й участі майбутніх учителів у демократичних процесах, підготовки їх до здійснення патріотичного виховання учнів.

Педагогічні аспекти цього процесу полягають у цілеспрямованому залученні студентів до норм і цінностей демократичного суспільства, створенні в педагогічному університеті освітньо-виховного середовища, що моделює суспільство, яке діє за законами демократії, організації участі студентів у процесі суспільного життя в університеті, дотриманні прав студентів, наданні допомоги у набутті та накопиченні особистого досвіду щодо захисту демократичних прав і свобод людини, а також досвіду здійснення патріотичного виховання учнів.

Результатом патріотичного виховання студентів педагогічного університету було визначено категорію патріотичної вихованості майбутніх учителів. Теоретико-методологічні засади нашого дослідження детермінували визначення патріотичної вихованості як інтегральної цінності та духовно-моральної якості особистості майбутнього учителя, що виявляється в почутті любові до Батьківщини, духовного зв'язку з нею, в моральній відповідальності за долю України і готовності її захищати, у вільному національному самовизначенні особистості, свідомому збереженні та примноженні національних духовних цінностей, здатності ефективно

здійснювати патріотичне виховання школярів.

У другому розділі – «*Діагностика патріотичної вихованості майбутніх учителів*» – визначено структуру, критерії, показники та рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів; представлено зміст та результати констатувального етапу дослідження.

Трактування психолого-педагогічної сутності категорії патріотичної вихованості майбутніх учителів як інтегральної цінності та духовно-моральної якості особистості майбутнього учителя надало можливість виявити його структуру. На основі наявних у педагогічній науці підходів (О. Абрамчук, А. Максютюв, В. Мірошніченко) визначено компоненти патріотичної вихованості студентів – когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, котрі взаємозалежні між собою.

Когнітивний компонент патріотичної вихованості студента характеризує розвиток його патріотичної свідомості (знання про рідну країну, державні символи, розуміння обов'язку щодо захисту Батьківщини); патріотичних цінностей (загальнолюдських, морально-гуманістичних, професійних та ін.) та світоглядних ідей патріотичного змісту. Критерієм сформованості когнітивного компонента патріотичної вихованості є *ціннісно-патріотичний світогляд* із такими показниками: патріотично-світоглядні знання; ціннісно-патріотична свідомість; володіння рідною мовою, повага до неї.

Мотиваційний компонент патріотичної вихованості майбутніх вчителів визначає мотивацію патріотизму, сформованість ціннісних орієнтацій, наявність власної патріотичної позиції та здатність її адекватно аргументувати, толерантність у відносинах. Сформованість цього компоненту визначається за критерієм *патріотично-спрямованої активності* та такими показниками: мотивація патріотизму; активна суб'єктно-патріотична позиція; толерантне ставлення до представників різних культур.

Діяльнісний компонент патріотичної вихованості студентів визначає можливість патріотичної самореалізації та сформованість умінь і навичок патріотичного виховання учнів в межах майбутньої професійної діяльності. Сформованість цього компоненту визначається критерієм *патріотично-професійної діяльності* за показниками: здатність до патріотичної самореалізації; готовність до здійснення патріотичного виховання учнів.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити та охарактеризувати рівні патріотичної вихованості студентів педагогічних університетів за визначеними критеріями та показниками – високий, середній, низький.

Високий рівень патріотичної вихованості студентів характеризується глибоким розумінням сутності патріотизму, наявністю чітко аргументованої патріотичної позиції, стійкими ціннісними орієнтаціями. Студенти виявляють інтерес до теми патріотизму, володіють глибокими знаннями з української мови, історії України та намагаються покращити й поглибити ці знання. У студентів на цьому рівні сформована ціннісно-патріотична свідомість, міжкультурна толерантність, активна суб'єктно-патріотична позиція стосовно сучасних суспільно-політичних подій в Україні. Майбутні вчителі беруть активну участь у молодіжній громадській

діяльності та волонтерському русі, виявляють ініціативу у патріотичному самовдосконаленні, оцінюють патріотичну вихованість учнівської молоді та готові у майбутній професійній діяльності здійснювати патріотичне виховання школярів.

Середній рівень патріотичної вихованості студентів характеризується поєднанням наявної чіткої патріотичної позиції, сформованими патріотично-ціннісними орієнтаціями, переконаннями та ідеалами. На цьому рівні студенти мають системні знання про патріотизм, беруть участь в обговоренні сучасних подій в Україні, в деяких випадках виявляють потребу в самоосвіті у цій галузі. Знання студентів з української мови та історії України є добрими та дуже добрими, вони цікавляться традиціями, звичаями, культурою українського народу. Достатньо розвинений рівень толерантності відносно представників інших народів дає можливість активно спілкуватися. Студенти активні в соціально-політичній сфері, але для прояву ініціативи потребують підтримки викладачів або товаришів. На цьому рівні майбутні вчителі у цілому готові до патріотичного виховання учнів, але оцінка їхньої патріотичної вихованості дається їм складно.

Низький рівень – характеризується пасивним ставленням до питань патріотизму, відсутністю чіткої патріотичної позиції, несформованими ціннісними орієнтаціями, відсутністю толерантності до представників інших культур. Студенти, які знаходяться на цьому рівні, мають безсистемні знання про патріотизм, більшість із них не прагнуть поглибити свої знання з цього питання. Потреба в активній патріотичній діяльності не має чітко виявленого характеру. Студенти безініціативні, ухиляються від участі у громадській роботі та патріотичних заходах; у них наявні елементи відчуженості в соціально-політичній сфері, байдуже ставлення до культури, традицій, звичаїв, історії свого народу; окремі студенти неадекватно оцінюють та реагують на події, котрі відбуваються на Сході нашої держави.

У констатувальному етапі експериментального дослідження взяли участь 412 студентів, з них 203 експериментальної групи та 209 контрольної групи.

Для визначення рівнів сформованості патріотизму студентів університету відповідно до кожного критерію застосовувалися методи педагогічного дослідження: анкетування («Як ви ставитеся до подій на сході України та волонтерської діяльності?», «Як ви розумієте патріотичну вихованість сьогодні?»); тестування, творчі завдання та контрольні роботи з гуманітарних дисциплін; опитувальники («Патріотизм у розумінні сучасної молоді» Н. Ковган); методики діагностування (ціннісних орієнтацій М. Рокича та толерантності В. Собкіна).

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що переважна більшість студентів як контрольної, так і експериментальної груп мають низький рівень патріотичної вихованості (55,4% та 60% відповідно). Середній рівень виявлено у 25,5% студентів контрольної групи та 22,2% – експериментальної групи. Високий рівень патріотичної вихованості наявний у 19,1% респондентів контрольної групи та 17,8% експериментальної групи. Таким чином дані констатувального етапу педагогічного експерименту вказують на недостатній рівень патріотичної вихованості майбутніх вчителів, що не відповідає сучасним вимогам суспільства, та дозволяють зробити висновок про необхідність розробки комплексу педагогічних

умов патріотичного виховання студентів засобами освітньо-виховного середовища педагогічного університету.

У третьому розділі – *«Педагогічні умови та модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету та їх експериментальна перевірка»* – представлено модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету; теоретично обґрунтовано педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх учителів, експериментально перевірено їх ефективність; проаналізовано результати формульованого етапу дослідно-експериментальної роботи.

Модель патріотичного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету містить такі блоки: цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, операційно-технологічний та результативний.

Цільовий блок моделі патріотичного виховання студентів є системоутворювальним та визначає функціонування всіх інших компонентів. Цілі патріотичного виховання студентів представлено як такі, що можна діагностувати, тобто описані через результат: формування патріотичного світогляду на основі знання культури, мови та традицій свого народу у процесі засвоєння досвіду пізнавальної діяльності; утвердження у свідомості особистості патріотичних цінностей та переконань; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки; підвищення престижу військової служби та волонтерської діяльності; створення умов для успішної професійно-педагогічної самореалізації.

Теоретико-методологічний блок розробленої моделі патріотичного виховання студентів складають такі підходи: гносеологічний, аксіологічний, середовищний, герменевтичний, системний, діяльнісний, антропологічний, культурологічний та ін. До специфічних принципів патріотичного виховання студентів відносимо: принцип національної спрямованості; самоактивності і саморегуляції; полікультурності й толерантності; соціальної відповідальності; історичної й соціальної пам'яті, міжкультурної наступності.

Змістовий блок є найважливішим у моделі патріотичного виховання студентів. Зміст патріотичного виховання складають наукові факти, поняття, ідеали, патріотичні почуття, морально-патріотичні якості, а також здібності, звички поведінки, котрі забезпечують реалізацію патріотичних ідей у практичній діяльності.

Операційно-технологічний блок побудовано на реалізації комплексу педагогічних умов патріотичного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету, що були визначені та обґрунтовані на основі аналізу констатувального етапу експерименту, це зокрема такі: використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів; залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проектах патріотичного спрямування; активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу.

Вибір першої педагогічної умови – *використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів* – зумовлений

тим, що патріотичне виховання студентів здійснюється, переважно, у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної у професійній підготовці майбутнього вчителя шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів (на матеріалі української мови) та використання діалогових, активних методів навчання. Головним завданням було визначено збереження цінності образу рідного слова, що здійснювалося завдяки включення в текстовий матеріал творів вітчизняних письменників: О. Олесь «О слово рідне...», О. Гончар «Собор», В. Стус «Ярій, душе», Л. Костенко «Біль єдиної зброї», що символізують важливі національні проблеми. Модернізація викладання української мови здійснювалася також шляхом переконування у дотриманні обов'язкового мовного режиму в межах освітньо-виховного середовища педагогічного університету (круглий стіл «Український етнос у часі і просторі»), формування україномовного виховного простору (свята «День Матері», «День Державного Прапора України», «День незалежності України», «День захисника України», «День річниці Майдану», «День Українського козацтва», «День української писемності та мови», «День Збройних Сил України», «День Соборності України», «День пам'яті Героїв Небесної Сотні», вечори «Україна – незалежна держава!», «Великий Пророк, Великий Українець», «Барви української мови»), здійснення студентами творчого продукту на основі української мови (конкурси «Козацькі забави», «Конкурс плакатів на патріотичну тематику», виставки «Українська геральдика і державна символіка», «Вінниччина у спогадах», «Українська вишиванка», конференції «Україна – європейська держава», «ОУН та УПА в роки Другої світової війни», творчі зустрічі з публіцистами, письменниками та поетами Вінниччини), виховання відповідального ставлення до рідної мови у майбутніх вчителів (виховні заходи для учнів «Барви української мови», «Уклін Тарасові»). Окремим напрямом роботи було формування засобами змісту навчальних предметів якостей особистості, які відзначаються ціннісним ставленням до Батьківщини («Фольклор як духовна школа національного світорозуміння», «Мистецтво української діаспори»).

У виборі другої педагогічної умови – *залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проектах патріотичного спрямування* – ми виходили з того, що педагогічний університет має стати освітньо-виховним середовищем становлення патріота України, який може брати на себе відповідальність, брати участь у розбудові країни як незалежної та демократичної держави, сприяти єдності та соборності країни у процесі організації соціально-значимої діяльності. Головним шляхом здійснення цього підходу була обрана проектна технологія. У процесі формувального етапу педагогічного експерименту були здійсненні такі проекти: творчі («Молодь будує Україну»), («Я – українець!»), ігрові («Козацький гарт»), пізнавальні («Моя держава – Україна», «Герої поруч нас»), дослідницькі («Україна на планеті Земля»), культурологічні («А що робиш ти...»), інформаційні («Україна – козацький край»), практико-зорієнтовані («Історія моєї родини – в історії рідного краю», «Запали свічку пам'яті»), соціальні («Зроби іграшку – допоможи Україні»), милосердя («Родина і Україна»), волонтерські («Волонтер і сучасність», «Моя допомога воїнам АТО»).

Рис. 3.1. Модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету

Змістовим наповненням проектної діяльності стали соціально-політичні події, які відбуваються в Україні. Так, важливими чинниками патріотичного виховання студентів стали: феномени Майдану та Небесної сотні, які позиціонувалися у відповідних проектах як форма відстоювання загальнонаціональних інтересів, прав людини та поваги до людської гідності; героїчні вчинки українських військовослужбовців, волонтерів; персоналії учасників АТО та їх сімей, що сприяло вихованню позитивного ставлення до оборони країни, служби в Армії та виробленню активної суб'єктної позиції до подій на Сході України.

Обґрунтування третьої педагогічної умови – *активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу* – пов'язано з розумінням патріотичного виховання як складової національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадських обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу (Наказ МОН № 641 від 16.06.15 р.). Особливого значення це положення набуває стосовно патріотичного виховання майбутнього вчителя, який має здійснювати патріотичне виховання учнів. Реалізація цієї педагогічної умови відбувалася з максимальним використанням потенціалу творчих здібностей та інтересів студентів, а саме: інтелектуальні ігри («Я – Вінничанин!», «Гра «Сокіл»: історія, ідейні основи та виховний ідеал»), дискусії («Націоналізм і патріотизм»), диспути («Одномовність чи білінгвізм»), прес-конференції («Україна в сучасному медіапросторі»), засідання круглого столу «Патріотизм як архетип», тематичні діалоги «Досвід скаутських організацій, зокрема ПЛАСТУ»), ділові ігри («Традиції та звичаї українського народу»), інтерактивні методи: «Мікрофон», «Акваріум», «Асоціації», «За-проти», «Займи позицію», метод «Ключових питань», метод «Прес», Кейс-стаді, мозковий штурм та ін. Різноманітними були форми виховання: індивідуальні, групові, масові; традиційні, інноваційні; монологічні й діалогічні; словесно-логічні і суспільно-трудова тощо.

Результативний блок моделі патріотичного виховання. Патріотична вихованість розглядається нами як результат засвоєння студентом досвіду пізнавальної діяльності, досвіду емоційно-цінних відносин та дійово-практичного досвіду, які виявляються у здатності та готовності реалізуватися як особистість нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей (рис. 1).

Оцінка патріотичної вихованості та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету здійснювалась у процесі проведення формувального етапу експерименту, який тривав упродовж 2010-2014 рр. Для цього проводилося спостереження, анкетування, тестування студентів, спеціальні методики діагностики компонентів патріотичної вихованості, враховувалися результати поточного та міжсесійного контролю. Ефективність запропонованих педагогічних умов доводилася методами математичної статистики.

Результати засвідчили суттєву позитивну динаміку рівнів патріотичної вихованості студентів та підтвердили ефективність реалізації запропонованих

педагогічних умов патріотичного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка рівнів сформованості патріотичної вихованості студентів до та після експерименту

Рівні	ЕГ		Динаміка	КГ		Динаміка
	До експер.	Після експер.		До експер.	Після експер.	
Високий	19,2	44,5	+25,3	19,4	21,3	+1,9
Середній	22,8	42,2	+19,4	25	27,7	+2,7
Низький	58	13,3	-44,7	55,6	51	-4,6

Так, в експериментальній групі кількість респондентів із високим рівнем збільшилася на 25,3%, на 19,4% – з середнім рівнем; досить суттєво зменшилась кількість студентів із низьким рівнем патріотичної вихованості, на 44,7%. В той же час у студентів контрольної групи також відбулися зміни, але вони не є досить значними. Так, лише на 1,9% збільшилася кількість респондентів із високим рівнем, на 2,7% – із середнім.

Доведення отриманих результатів проводилося за допомогою статистичного критерію χ^2 .

Загалом результати проведеного дослідження засвідчили ефективність упроваджених педагогічних умов і розробленої моделі патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету.

Таким чином, мети досягнуто, завдання виконано, гіпотезу доведено.

ВИСНОВКИ

1. Патріотичне виховання студентів педагогічного університету розуміється як педагогічний процес становлення особистості громадянина і патріота своєї Батьківщини на основі прийняття демократичних цінностей, додержання закону, норм права, загальнолюдської моралі й участі майбутнього вчителя в демократичних процесах, формування мовленнєвої культури та підготовки їх до здійснення патріотичного виховання учнів. Патріотичне виховання передбачає формування у студентів патріотичної свідомості, ціннісного ставлення до українського народу, Батьківщини, держави, нації, активної суб'єктної позиції щодо сучасних політичних подій в Україні, діяльності, спрямованої на становлення України як правової, демократичної держави та здатності до формування у молодого покоління високої патріотичної вихованості. Важливою складовою патріотичного виховання в сучасних умовах є військово-патріотичне виховання, зміст якого визначається національними інтересами, а основним завданням є формування готовності студентської молоді до участі у боротьбі із зовнішньою загрозою, служби у Збройних Силах України та волонтерській діяльності.

Патріотична вихованість майбутнього вчителя розглядається як інтегральна цінність та духовно-моральна якість особистості, що виявляється в почутті любові до України, до її мови і традицій народу, у відчутті духовного зв'язку з ним, у моральній відповідальності за долю Батьківщини і готовності її захищати, у

вільному національному самовизначенні особистості, здатної до успадкування культурних надбань українського народу та свідомого збереження та примноження національних духовних цінностей, здатності до діяльності з розбудови держави, готовності до здійснення патріотичного виховання школярів.

2. Освітньо-виховне середовище педагогічного університету як засіб патріотичного виховання студентів – це цілісна інноваційна комунікативно-технологічна система, яка характеризується педагогічно доцільною цілеспрямованістю, ціннісною орієнтованістю, відкритістю до суспільства та його проблем, постійним розвитком та самоорганізацією, яка є важливим фактором професійного становлення студентської молоді та її особистісного розвитку.

Освітньо-виховне середовище виконує такі завдання: орієнтація на створення гуманістичного інтерактивного середовища, спрямованого на максимальний розвиток особистісного потенціалу кожного студента; забезпечення взаємозв'язку виховного процесу із навчальною та науковою роботою; максимальне використання виховного потенціалу навчальних предметів; розробка та реалізація патріотично зорієнтованого змісту спільної діяльності викладачів та студентів.

Сутнісними характеристиками освітньо-виховного середовища педагогічного університету як педагогічної системи є: багатфакторність, довготривалість, перспективність, комплексність, ступневість.

3. Структура патріотичної вихованості майбутніх учителів містить такі компоненти: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний. Критеріями сформованості кожного компонента відповідно визначені: ціннісно-патріотичний світогляд із показниками: патріотично-світоглядні знання, переконання, ідеали; ціннісно-патріотична свідомість; володіння рідною мовою, повага до неї; патріотично-спрямована активність з показниками: мотивація патріотизму; активна суб'єктно-патріотична позиція; толерантне ставлення до представників різних культур; патріотично-професійна діяльність за показниками: здатність до патріотичної самореалізації; готовність до здійснення патріотичного виховання учнів.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури охарактеризовано три рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів (високий, середній, низький).

4. Модель організації патріотичного виховання майбутніх вчителів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету містить блоки з урахуванням вікових особливостей та специфіки професійної підготовки студентів університету у межах цілісного педагогічного процесу: цільовий блок, теоретико-методологічний блок, змістовий блок, операційно-технологічний та результативний, які перебувають у структурно-функціональній взаємодії.

Ефективне патріотичне виховання студентів педагогічного університету можливе за таких педагогічних умов: використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів; залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проектах патріотичного спрямування; активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу. Зазначені педагогічні умови діють в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету в комплексі.

Реалізація педагогічних умов включала таке методичне забезпечення та відповідні форми виховної роботи: щодо першої педагогічної умови – використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів – круглі столи, конкурси, виставки, конференції, творчі зустрічі тощо. До другої педагогічної умови – залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проєктах патріотичного спрямування – різноманітні види проєктів: творчі, ігрові, пізнавальні, дослідницькі, культурологічні, інформаційні, практико-орієнтовані, соціальні, волонтерські. До третьої – активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу – інтелектуальні ігри, дискусії, диспути, прес-конференції, засідання круглого столу, тематичні діалоги, ділові ігри, інтерактивні методи: «Мікрофон», «Акваріум», «Асоціації», «За-проти», «Займи позицію», метод «Ключових питань», метод «Прес», Кейс-стаді, мозковий штурм та ін. Різноманітними були форми виховання: індивідуальні, групові, масові; традиційні й інноваційні; монологічні й діалогічні; словесно-логічні і спільно-трудова тощо.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що переважна більшість студентів як контрольної, так і експериментальної груп мають низький рівень патріотичної вихованості (55,4% та 60% відповідно). Середній рівень виявлено у 25,5% студентів контрольної групи та 22,2% – експериментальної групи. Високий рівень патріотичної вихованості наявний у 19,1% респондентів контрольної групи та 17,8% експериментальної групи.

Ефективність реалізації педагогічних умов визначалася на підставі аналізу результатів формувального етапу експерименту, які засвідчили, що в експериментальній групі кількість респондентів із високим рівнем збільшилася на 25,3%, на 19,4% – з середнім рівнем; суттєво зменшилась кількість студентів із низьким рівнем патріотичної вихованості, на 44,7%. В той же час у студентів контрольної групи також відбулися зміни, але вони не є досить значними. Так, лише на 1,9% збільшилася кількість респондентів із високим рівнем, на 2,7% – із середнім.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне розкриття усіх аспектів означеної проблеми. Подальшого вивчення та розробки потребують інноваційні та інформаційні технології забезпечення патріотичного виховання студентської молоді, дослідження зарубіжного досвіду патріотичного виховання молоді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Жаровська О.П. Сучасні підходи до формування патріотизму у студентської молоді / О.П. Жаровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 40 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – 392с. – С.107–111.

2. Жаровська О.П. Ціннісно-орієнтаційна складова патріотичного виховання студентів педагогічного університету. / О.П.Жаровська // International Scientific Journal EURO-AMERICAN SCIENTIFIC COOPERATION: research articles /

Responsible editors: Tonkyh S., Pryhodko N., Mintz A. – Hamilton, Canada: «Accent Graphics Communications», 2014. – Volume 5. – 90p. – ISBN 978-1-77192-098-8 – С. 61–68.

3. Жаровська О.П. Сутність та особливості патріотичного виховання студентів в освітньому середовищі педагогічного університету / О.П. Жаровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 41 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 468с. – С. 117–121.

4. Жаровська О.П. Патріотизм в системі цінностей студентів педагогічних університетів / О.П. Жаровська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 40 / Редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 491с. – С. 241–247.

5. Жаровська О.П. Освітньо-виховне середовище педагогічного університету як необхідна умова патріотичного виховання студентів / О.П. Жаровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб.наук. праць. – Випуск 42. Частина 2. / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 296с. – С. 121–127.

6. Жаровська О.П. Соціально-педагогічні фактори патріотичного виховання в освітній системі педагогічного університету / О.П. Жаровська // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://apriori-journal.ru/journal-gumanitarnie-nauki/arc-number/?number=11&years=2014> Електронний науковий журнал APRIORI. Серія: Гуманітарні науки ISSN 2309-9208

7. Жаровська О.П. Національна самосвідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / О.П. Жаровська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кіровоград: Імекс – ЛТД, 2014. – Вип.18, кн.1. – С. 233 – 242.

8. Жаровська О.П. Модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету / О.П. Жаровська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 44 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 468с. – С.117–121.

9. Жаровська О.П. Патріотичне виховання молоді засобами масової інформації /О.П. Жаровська // "IntellectualArchive Bulletin" [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.intellectualarchive.com/getfile.php?file=ihLoh88ebIZ&orig_file=Olena%20Zharovska%20-%20%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%8F.pdf

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Жаровська О.П. Патріотизм у системі цінностей сучасної молоді. / О.П. Жаровська // Сучасна наука: тенденції розвитку: Матеріали VII Міжнародної

науково-практичної конференції. 20 травня 2014 р.: Збірник наукових праць. В 2-х томах. Том I. – Краснодар, 2014. – 190с. – ISSN 2308-667X – С. 90–92.

11. Жаровська О.П. Освітнє середовище педагогічного університету як чинник патріотичного виховання молоді / О.П. Жаровська // Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Вінниця, 26-27 листопада 2014 р.) – Вінниця:ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – 180с. – С. 50–53.

12. Жаровська О.П. Духовні цінності у системі патріотичного виховання. Виховання молоді на принципах християнської моралі / О.П. Жаровська // Збірник матеріалів регіональної наукової конференції «Виховання молоді на принципах християнської моралі». – Вінниця, 2015. – 114 с.

13. Жаровська О.П. Формування виховного середовища педагогічного університету як фактор патріотичного виховання молоді / О.П. Жаровська // Педагогіка. Осуществление научных исследований и реализации проектов/Pedagogika. Realizacja badań i projektów. // Вестник. Наука и практика. Zwiastować. Nauki i praktyki. Kraków – 2015. – С. 23–27.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

Жаровська О.П. Роль засобів масової інформації у патріотичному вихованні майбутніх журналістів / О.П. Жаровська // Журналістика й мистецтво слова. – Вінниця, 2014. – С. 23–27.

АНОТАЦІЇ

Жаровська О.П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню проблеми патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. У дисертації теоретично узагальнено проблему патріотичного виховання студентів та запропоновано новий підхід до розв'язання актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні педагогічних умов патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету.

З'ясовано ступінь розробленості проблеми у педагогічній теорії та практиці. Визначено сутність понять: «патріотичне виховання студентів педагогічного університету», «патріотична вихованість майбутніх учителів», «освітньо-виховне середовище педагогічного університету». Розкрито особливості патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. Виокремлено критерії, показники та рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови ефективного патріотичного виховання студентів педагогічних університетів.

Ключові слова: патріотичне виховання студентів, патріотична вихованість

майбутніх учителів, освітньо-виховне середовище педагогічного університету.

Жаровская Е.П. Патриотическое воспитание студентов в образовательно-воспитательной среде педагогического университета. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2015.

Диссертационное исследование посвящено проблеме патриотического воспитания студентов в образовательно-воспитательной среде педагогического университета. В диссертации осуществлено теоретическое обобщение проблемы патриотического воспитания студентов и предложен новый подход к решению актуальной научной задачи, которая заключается в обосновании педагогических условий патриотического воспитания студентов в образовательно-воспитательной среде педагогического университета.

Рассмотрены положения о взаимосвязи патриотического воспитания с приобретением личностного смысла будущей профессионально-педагогической деятельности в аспекте патриотического воспитания учеников.

Выяснена степень разработанности проблемы в педагогической теории и практике, выяснена сущность и особенности понятий: «патриотическое воспитание студентов педагогического университета», «патриотическая воспитанность будущих учителей», «образовательно-воспитательная среда педагогического университета». Патриотическое воспитание будущих учителей представляет собой педагогический процесс становления личности гражданина и патриота своей Родины на основе принятия демократических ценностей, норм права, общечеловеческой морали и участия будущего учителя в демократических процессах, подготовки их к патриотическому воспитанию учеников.

Обосновано понятие образовательно-воспитательной среды педагогического университета, которое понимается как средство патриотического воспитания студентов – это целостная инновационная коммуникативно-технологическая система, которая характеризуется педагогически целесообразной целенаправленностью, ценностной ориентированностью, открытостью к обществу и его проблемам, постоянным развитием и самоорганизацией, которая есть важным фактором профессионального становления студенческой молодежи и ее личностного развития. Сущностными характеристиками образовательно-воспитательной среды педагогического университета как педагогической системы определены: многофакторность, долгосрочность, перспективность, комплексность, ступенчатость.

Определена структура патриотической воспитанности будущих учителей, содержащая следующие компоненты: когнитивный, мотивационный, деятельностный. Критериями сформированности каждого компонента соответственно определены ценностно-патриотическое мировоззрение с показателями: патриотично-мировоззренческие знания, убеждения, идеалы; ценностно-патриотическое сознание; владение родным языком, уважение к нему;

патриотически-направленная активность с показателями: мотивация патриотизма; активная субъектно-патриотическая позиция; толерантное отношение к представителям разных культур; патриотично-профессиональная деятельность по показателям: способность к патриотической самореализации; готовность к патриотическому воспитанию учащихся.

В контексте указанных научных подходов сформулированы педагогические условия патриотического воспитания студентов в образовательно-воспитательной среде педагогического университета (использование воспитательного потенциала образовательных дисциплин с целью патриотического воспитания студентов; приобщение студентов к участию в социально-значимых проектах патриотической направленности; активное изучение будущими учителями национально-культурного наследия украинского народа). Экспериментально проверена эффективность разработанных педагогических условий.

Результаты диссертационного исследования подтверждают, что педагогические условия, разработка и внедрение методики их реализации по патриотическому воспитанию студентов в образовательно-воспитательной среде педагогического университета являются педагогически обоснованными и оказывают положительное влияние на уровень профессиональной компетентности студентов в пределах обозначенной деятельности.

Ключевые слова: патриотическое воспитание студентов, патриотическая воспитанность будущих учителей, образовательно-воспитательная среда педагогического университета.

Olena Zharovska. Patriotic education of students in education and educational medium of the Pedagogical University. – The manuscript.

Dissertation for the degree of pedagogical sciences candidate in theory and methods of education, specialty 13.00.07 –Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2015.

The dissertation is devoted to the problem of Patriotic education of students in educational environment of Pedagogical University investigation. The thesis presents a theoretical generalization of the problem of the patriotic education of students and a new approach to solving the urgent scientific task that is justification of pedagogical conditions of patriotic education of students in education and educational environment of the Pedagogical University.

The extent of the problem in educational theory and practice has been revealed. The essence, features and structure of such concepts as "patriotic education of students of the Pedagogical University", "patriotic breeding of future teachers", "educative environment of the Pedagogical University" are cleared up. The peculiarities of patriotic education of students in education and educational environment of the Pedagogical University are revealed. The criteria, indicators and levels of patriotic education of future teachers are determined. The effective pedagogical conditions of patriotic education of students of pedagogical universities are grounded.

Key words: patriotic education of students, patriotic breeding of future teachers,

educative environment of Pedagogical University.